

LBRIS
BEST-SELLER

We know
books

Coperta colecției
DONE STAN

Redactor
Adrian-Nicolae POPESCU

Corector
Ana-Maria IOAN

Tehnoredactor
Mihaela TUDOR

Andrei Makine, *Requiem pour l'Est*

© Éditions Mercure de France 2000

© Editura AGORA pentru versiunea
în limba română

ISBN: 973-7744-50-0

Andrei Makine

RECVIEM PENTRU EST

ROMAN

Traducere din limba franceză de
Ileana CANTUNIARI

Postfață de
Adrian-Nicolae POPESCU

AGORA

Am trăit mereu cu certitudinea că acea casă care le adăpostise dragostea, iar mai târziu nașterea mea, era mult mai aproape de noapte și de constelațiile ei, decât de viața acelei imense țări de care izbutiseră să fugă, fără a-i părăsi teritoriul. Țara aceea îi înconjura, îi încercuia, însă ei erau în altă parte. Și, dacă a sfârșit prin a-i descoperi în străfundurile împădurite ale Caucazului, a fost hazardul unui joc de simboluri.

Simbolică era legătura care, într-un fel sau altul, îl unea pe orice locuitor al țării de existența mitică a stăpânului imperiului. În ascunzișul lor din munte, ei se credeau eliberați de acel cult pe care țara și chiar planeta întregă îl închinaseră unui bătrân ce trăia ros de teama de a nu-i fi ucis pe cei ce puteau să-lucidă. Slăvit sau urât, el se afla în inimile tuturor. Îl aclamau ziua, îl blestemau într-un șușotit febril, la căderea nopții. Ei însă aveau privilegiul de a nu-i evoca numele. De a se gândi la pământ, la foc, la apa plină de viață a torentului, ziua. Și de a se iubi și a iubi fidelitatea stelelor, noaptea.

Până când dictatorul, care-și trăia ultimul an de viață, îi readuse la ordine. În pofida maniilor sale morbide, ironia nu-i era străină, zâmbea adesea pe sub mustață. Nu voiau să vină la el? S-a dus el la ei. Muntele, care se apleca deasupra înguste vâi unde se pitula casa lor, răsună de explozii. Se pregătea oare construirea unui baraj care să-i poarte numele? Un lac artificial creat în cinstea lui? O linie de înaltă tensiune care, conform deciziei lui, va aduce lumină în satele îndepărtate? Sau era dat la iveală un zăcământ ce-i va fi dedicat? Știau doar că, oricare ar fi fost natura acelor lucrări, umbra stăpânului imperiului era acolo.

După fiecare deflagrație, sfărâmături de stâncă țâșneau deasupra crestei, apoi o luau la goană în jos, pe pantă, când ca să se înfigă în hățișul de la marginea pădurii, când ca să sfâșie suprafața netedă a apei. Unele blocuri rămăneau nemișcate la doar câțiva metri de gardul de uluci care le apăra casa. Când vedeau un nou obuz de piatră, bărbatul și femeia tresăreau, desfăceau instinctiv brațele, ca și cum ar fi putut împiedica acea cădere de bolovani ce țâșneau rupând trunchiurile, smulgând zdrențe largi de țărână...

Când exploziile tăcură, se priviră și avură timp să-și spună că prezența lor nu fusese descoperită și că, așadar, locul era cu adevărat sigur, sau că poate (nu îndrăzneau s-o creadă) avea să le fie în sfârșit acceptată viața clandestină și considerată criminală... Ultima salvă nu semănă deloc cu precedentele, li se păru că aud un ecou răătăcit care întârziase. Bucata de stâncă desprinsă din creastă era și ea diferită – plată, rotunjită și, s-ar fi putut spune, tăcută. Căderea ei aproape că nu se auzi. Atinse un copac, se ridică și își arătă adevărata natură – era un disc de granit decupat de capriciul exploziei și care se rostogoli tot mai iute. Bărbatul și femeia nu făcură nici un gest, subjuogați de rapiditatea rotației și totodată de neverosimila încetineală cu care se desfășura mișcarea prin fața ochilor lor. Văzură un trunchi ce bara drumul acestei roți de piatră, nu rupt, ci despiciat precum un braț tăiat de sabie. Mărăcinișul ce ar fi putut s-o rețină păru că se dă la o parte, la trecerea ei. Un alt copac fu evitat cu o agilitate șireată, de felină. Amurgul ascunse anumite etape ale căderii – auziră, mai înainte de a vedea, pocnetul sec al ulucilor....

Discul nu le sparse casa. Se împotmolii în ea, ca în lut, pătrunzând în mijlocul ei, spintecând dușumeaua, înfigându-se tot vertical.

Bărbatul, postat la vreo sută de metri de casă, se năpusti în direcția crestei, amenințată pe cineva ridicând pumnii, zvârli o înjurătură. Apoi, cu pas de automat, merse spre adăpostul lor care părea să vibreze încă, mut, de pe urma șocului primit. Mama, aflată mai aproape de ușă, nu

înaintă, dar se lăsă să cadă în genunchi, ascunzându-și obrazul în mâini. Liniștea revenise la esența ei de început – la puritatea tăioasă a culmilor pe cerul încă plin de lumină. Nu se mai auzea decât pasul apăsător al bărbatului. Și parcă se mai făcea auzit murmurul interior și dens al necunoscutei rugi înălțate de femeie...

Pătrunzând în încăperea, văzură discul de granit, și mai masiv încă sub tavanul acela scund, înfipt între scândurile adânc brăzdate. Leagănul copilului atârnat în mijlocul încăperii (se temeau de șerpi) fusese abia atins și se legăna ușor. Dar legăturile rezistaseră. Iar copilul nu se trezise... Mama îl strânse la piept, necrezându-și parcă ochilor, apoi se lăsă convinsă, îl ascultă cum trăia. Când își înălță ochii, tatăl văzu în privirea ei urma unei spaime care nu mai privea doar viața copilului. Era ecoul cumplitei sale rugi, al legământului, al inumanei jertfe pe care i-o acordase anticipat aceleia ce avea să țină moartea departe. Tatăl nu cunoștea numele acelui zeu tenebros și vigilent, el credea în destin sau pur și simplu în hazard.

Hazardul a vrut ca exploziile să nu reînceapă. Bărbatul și femeia, care primeau fiecare zi de liniște ca pe un dar de la Dumnezeu sau de la soartă, nu știau că nu mai era nevoie de lacuri artificiale, dat fiind că acela căruia îi erau dedicate tocmai murise.

Vestea morții lui Stalin avea să le fie adusă, trei luni mai târziu, de femeia cu părul alb, cu mers suplu și tânăr, cu ochi care nu judecau. Singura care le cunoștea refugiul secret. Mai mult decât o prietenă sau o rudă. Avea să vină la căderea nopții, să-i salute, rămânând să mângâie pentru câteva secunde suprafața granitului a cărui prezență în casa lor n-avea să-i mai mire pe cei doi soți, părându-i și copilului la fel de firească precum soarele la fereastră sau mirosul proaspăt al rufelor agățate în spatele casei. Cuvântul „piatră“ avea să fie printre cele dintâi învățate.

De la acel copil, desigur, am moștenit teama și dureroasa tentație de a da nume. Acel copil dus în brațe de femeia cu păr alb care, fugind prin beznă, făcea tot ce-i stătea în putință pentru ca el să nu ghicească. La început ea izbuti, înainte de a ajunge la puntea îngustă, atârnată peste torent, pe care trebuia s-o treacă. Copilul moțâia, cu ochii deschiși, și nu părea surprins. Recunoștea căldura trupului feminin, forma și rezistența brațelor care-l strângeau. În pofida întunericului, aerul mirosea ca de obicei, răspândind plăcuta aromă acidă a frunzelor moarte. Nici munții, acum negri la culoare, nici copacii, albastrii sub lumina lunii, nu-l mirau: adesea, violența luminii soarelui părea că înnegrește, la amiază, solul și frunzișul din jurul casei.

Dar, ajunși la jumătatea micii punți care se balansa pe frânghii, se schimbă pe neașteptate totul. Copilul nu vede șipcile uzate peste care femeia înaintea clătinându-se, nici vidul care se cascadează între șipcile care lipsesc, nici spuma fosforescentă a torentului. Cu toate acestea ghicește, fără să știe de ce, că femeii care-l duce în brațe îi este frică. Iar această frică la un adult e la fel de stranie ca mișcarea bruscă prin care ea apucă cu dinții gulerul cămășii copilului, îndepărtează brațele pentru a se agăța de funii și-l lasă să atârne în aerul întunecat. Copilului i se pare că zboară atât de lung este pasul, aproape un salt, pe deasupra șipcilor rupte... Pietrele de pe mal se izbesc între ele sub picioarele femeii. Ea își descleștează maxilarele, ia copilul din nou în brațe. Și în grabă îi pune palma peste gură, luând-o înaintea țipătului pe care era gata să-l scoată ființa asta care începe să înțeleagă.

Fuga lor nocturnă a coincis, pentru copil, cu clipa aceea unică în care lumea devine cuvânt. În ajun, totul se topea încă într-un luminos aliaj de sunete, ceruri, chipuri familiare. Soarele scăpăta și pe pragul casei se ivea tatăl – iar bucuria soarelui în amurg era și aceea de a-l vedea pe omul zâmbitor pe care soarele îl aducea înapoi acasă, sau poate că tocmai întoarcerea tatălui cufunda soarele în ramurile

pădurii, dând razelor o culoare de aramă. Măinile mamei miroseau a rufe spălate în apa înghețată a torentului, iar mirosul lor înmiresma primele ceasuri ale dimineților, amestecându-se cu aroma aerului tare ce aluneca dinspre munți. Și fluxul acesta plăcut mirositor era inseparabil de scurta mângâiere a degetelor mamei, ce rătăceau prin părul copilului, trezindu-l. Uneori, în mijlocul țesăturii de lumini și de miresme, apărea câte o notă mai rară: prezența acelei femei cu păr alb. Sosirea ei coincidea când cu retragerea ultimelor zăpezi spre culmi, când cu înflorirea florilor mari și purpurii care, cocoțate pe tulpinile lor înalte, păreau că luminează hățșurile. Ea sosea, iar copilul percepea o lumină sporită peste tot ce vedea și respira. Acea misterioasă fericire a fost în cele din urmă asociată cu mica punte suspendată, pe care femeia o străbătea pentru a petrece câteva zile în casa lor.

În noaptea aceea, femeia îl apucă strâns cu dinții de gulerul cămășii și-l duse peste mica punte care le întindea capcanele șipcilor ei rupte. Prăbușindu-se în mijlocul mărcinișului, ea avu timp să înăbușe țipătul copilului. Acesta se zbatu o secundă, apoi încremeni, speriat de o senzație cu totul nouă: mâna femeii tremura. Tăcut acum, privea lumea sfărâmându-se în obiecte pe care le putea numi și care, numite, îl făceau să-l doară ochii. Luna, un fel de soare înghețat. Puntea, care nu mai aducea nici un secret de fericire. Mirosul apei, care nu mai amintea de răcoarea mâinilor materne. Dar mai cu seamă femeia așezată în întuneric, cu chipul neliniștit, încordat înspre o amenințare.

Își aduse aminte că toată plimbarea lor, care începuse cu mult înainte de apusul soarelui, nu era decât o lentă alunecare spre lumea aceea fisurată de ciudățenie și de frică. Merseseră mai întâi prin pădure, urcând, coborând, cu un pas mult prea rapid pentru o plimbare obișnuită. Soarele scăpătase, fără a mai aștepta zâmbetul tatălui. Apoi, pădurea îi împinsese către un spațiu gol și plan, iar copilul, necrezându-și ochilor, văzuse mai multe case aliniat de-a

lungul unui drum. Înainte, nu exista pe lume decât o singură casă, a lor, pitulată între torent și coasta împădurită a muntelui. Casă unică precum cerul și soarele, îmbibată de toate aromele pe care le răspânda pădurea, legată de îngălbenirea frunzelor care-i înveleau acoperișul, atentă la felul cum se schimbau luminile. Acum, strada asta mărginită de case! Multiplicarea rănește privirea, provoacă o dureroasă necesitate de a reacționa... Cuvântul „casă“ se formează în gura copilului lăsând un gust fad, sec. Cei doi petrec clipe lungi într-o curte pustie, în spatele unui gard de nuiele, iar când copilul își pierde răbdarea și articulează „casă“, pentru a spune că vrea să se întoarcă, femeia îl strânge la piept și-l împiedică să vorbească. Peste umărul ei, izbutește să vadă un grup de oameni. Apariția lor îl lasă într-o stare de neînțelegere totală. Inconștient, spune: „oamenii...“ Cuvântul pe care-l auzise acasă, rostit întotdeauna cu o ușoară ezitare de neliniște. Oamenii, ceilalți, ei... Acum îi vede, în carne și oase, ei există. Lumea se lărgeste, forfotește, distruge singularitatea celor ce-l înconjurau mai înainte: mama, tata, femeia cu păr alb. Spunând „oamenii“, crede că face ceva iremediabil. Închide ochii, îi deschide iarăși. Oamenii care dispar la capătul străzii sunt toți la fel, în hainele și pantalonii lor închiși la culoare, încălțați cu cizmele lor lungi și negre. O aude pe femeie respirând adânc.

Abia noaptea, după ce-au trecut peste mica punte suspendată, cuvintele încep să-l agreseze, îl silesc să priceapă. El pricepe că ceea ce le lipsea caselor din satul unde tocmai au văzut „oamenii“, era discul mare, de piatră. Casele astea erau goale, ușile lor erau căscate și nici o fărâmbă lucioasă de mică nu strălucea în penumbra încăperilor. Deodată, o îndoială fășni: și dacă, totuși, casa n-avea nevoie de stânca aceea cenușie în mijlocul ei? Și dacă, totuși, casa lor nu era o adevărată casă? Conversațiile celor mari, pe care le ținea minte ca pe o simplă

cadență, se încarcă de cuvinte. Înțelege, în crâmpie, cuvintele acelea reținute fără voia lui. Povestea pietrei, a apariției ei, a forței ei... Vorbeau adesea despre ea. Așadar, toate astea n-ar fi trebuit să existe: până și gestul acela al mamei care, seara, fixa o lumânare în crăpătura lungă de pe muchia stâncii.

Viața familiei lui îi pare deodată extrem de fragilă în fața acestei lumi amenințătoare, în care casele n-au nevoie de discuri de granit și unde locuitorii, purtând cu toții cizme negre, se fac nevăzuți pe o stradă ce nu duce nicăieri. Copilul ghicește în chip confuz că, din pricina acelor „oameni“, familia lor era silită să trăiască în pădure, și nu în satul celorlalți. Continuă să descifreze cuvintele pe care le-a ținut minte din conversația celor mari, îi e din ce în ce mai frică. Nu și-a mai văzut părinții de când soarele era în amurg, iar despărțirea, o simte, poate ține la nesfârșit, în lumea asta fără limite...

Țipătul lui e înăbușit de o mână ce-i pare străină. Pentru că tremură. Tace o clipă. În întuneric, mai jos de ascunzișul lor, se aud pași pe prundișul malului, glasuri, un scurt scârțâit metalic. Copilul se zbate, o să scape din mâna aceea care îi astupă plânsetele, o s-o cheme pe maică-sa, a recunoscut glasul tatălui, acolo, jos. Nu mai vrea lumea asta în care totul e minat de cuvinte. Nu vrea să priceapă.

Prin gâfâiala agitației, aude deodată o melodie. O muzică abia perceptibilă. Un cântecel aproape pe tăcute, pe care femeia îl murmură la urechea lui. Încearcă să prindă cuvintele. Dar vorbele au o ciudată frumusețe lipsită de sens. O limbă pe care n-a mai auzit-o niciodată. Cu totul altfel decât cea a părinților. O limbă care nu cere înțelegere, ci doar cufundarea în ritmul ei unduitor, în suplețea catifelată a sunetelor ei.

Fermecat de limba asta necunoscută, copilul adoarme și nu aude nici împușcăturile îndepărtate, multiplicare de ecou, nici strigătul acela lung, care ajunge până la ei cu toată încălcătura lui disperată, de dragoste.